

ESIMENE PEATÜKK

Orienteerumine investeerimise miiniväljal: ärge laske investeerimismaailmal end hirmutada

Me ei pea olema ülejäänutest targemad. Me peame olema
ülejäänutest distsiplineeritumad.

- Warren Buffett (Ameerika ärimagnaat,
investor ja filantroop)

Millised sõnad tulevad teile investeerimisele mõeldes pähe esimesena? Kui olete nagu enamik investoreid, siis on need sõnad tõenäoliselt *muserdav*, *heidutav* ja *hirmutav*. Paljudele inimestele on investeerimine sõna, mida suu sissegi ei võeta, sest arvatakse, et sellega kaasneb finantsterminite laviin ning aeganõudev ja väsitav uurimistöö. Neil on mees, et viimasel aastakümnel on investorid seisnud silmitsi paljude probleemidega, nagu kriis kõrge riskitasemega hüpoteeklaenude turul, sügav majanduslangus, majanduse aeglane taastumine, sõjad, terrorism ja palju muud. Samuti on investorite ees väga lai valik investeerimisvõimalusi ja nendega äriajamiseks konkureerivad paljud. Nad on teadlikud, et mõned neist „võimaluste“ pakujatest püüavad neid ära kasutada. Ehkki enamik investoreid mõistab, et nad on kergeusklikud, ei ole neil sageli selget ettekujutust sellest, mida ja milleks nad selle vastu midagi ette võtta saaksid. Pole mingi ime, et inimesed peavad investee-ri-

mist sageli muserdavaks, heidutavaks ja hirmutavaks, eriti kui nad püüavad sellega omal käel hakkama saada. Ehkki enamik erainvestoreid pole eksperdid, peavad nad ikkagi oma tegude ja finantsseisu eest vastutama. Finantsiliselt edukas olemiseks peate oma teel tüürima mööda paljudest karidest või riskima sellega, et teete vigu, mis mõjutavad teie jõukust.

Võttes arvesse investeerimise keerukat ja probleemirohket maailma, siis millised väljavaated on vähemteadlikel investoritel orienteeruda investeerimise miiniväljal ja väljuda sealt ilma vigastusteta? Vastus on, et erilisi šansse ei ole, kui nad just ei oska märgata lõkse oma teel ega astu neist finantsilistest maamiinidest teadlikult mööda. Investoritel on vaja vältida tormakate finantsotsuste ja investeerimispattude tegemist. Samuti on neil vaja eristada investeerimismaailma moeröögatusi ajaproovile vastu pidanud investeerimis põhimõtetest. Seda on lihtsam öelda kui teha, kuid see pingutus on oma hinda väärt.

Investorid seisavad enamasti silmitsi kolme suure väljakutsega: 1) vigade tegemine, 2) käitumise kallutatus, ja 3) investeerimisloksudesse langemine teadmiste, kogemuste või enesedistsipliini puudumise tõttu, sestap ei ole võimalik paremaid valikuid teha. Vigade tegemine on investeerimise lahutamatu osa, eriti algajate investorite puhul. Nagu Iiri luuletaja ja näitekirjanik Oscar Wilde on öelnud: „Kogemused on lihtsalt nimi, mille anname oma vigadele.“ Ehkki ajas tagasi rändamine oma vigade parandamiseks ei ole võimalik, on võimalik vigadest õppida ja nende kordamist vältida. Seega on vead õppimise verstaapolid.

Inimesed võivad olla ka iseenda suurimad vaenlased. Nad kannatavad mitme käitumusliku või psühholoogilise kallutatuse käes, mis mõjutavad nende hindamis- ja otsustusvõimet. *Kallutatus* ei ole midagi muud kui eelsoodumus eksida. Seega – kallutatus on eelarvamus või soodumus teha otsuseid sellal, kui juba ollakse mõne valitseva veendumuse mõju all.

Investorid võivad langeda ka investeerimislõksudesse. Investeerimismaailmas on *investeerimislõks* miski, mis võib tuua kaasa suure kaotuse põhikapitalis või võimalustes teha tootlikke investeeringuid. Ehkki selliste lõksude ohvriks langemine ei kujuta endast tõenäoliselt surmahoopi, võib see tunduvalt vähendada teie isiklikku jõukust, takistada teil saavutamast oma finantseesmärke ja lüüa kõikuma teie enesehinnangu.

Investorid ei pruugigi teada, miks nad teevad selliseid investeerimisotsuseid, nagu nad teevad. Kehvad otsused võivad olla tingitud kehvadest nõuannetest, valest nõuandjast või valest otsustamismetoodikast. Nii mitmedki algajad investorid pühendavad liiga vähe tähelepanu investeerimisest aru saamisele ja nende käsutuses olevatele valikutele. Võib juhtuda, et nad pühendavad oma investeerimisportfelli haldamisele isegi vähem aega kui oma puhkuse planeerimisele või auto valimisele!

Mõistlike investeerimisotsuste tegemine on osa finantskirjaoskusest. *Finantskirjaoskus* on võime mõista, kuidas raha maailmas funktsioneerib: kuidas inimesed raha teenivad või saavad, kuidas nad rahaga ümber käivad ja kuidas nad seda suurema jõukuse loomiseks investeerivad. Finantsiline kirjaoskus viitab ka oskuste ja teadmiste kogumile, mis võimaldab inimestel teha teadlikke ja tõhusaid otsuseid ning kasutada kõiki oma finantsressursse. Finantskirjaoskus on tähtis, sest paljud inimesed korraldavad oma rahaasju omaenda heaolu tagamiseks puudulikult. Kehv finantskirjaoskus läheb inimestele igal aastal maksma kümneid miljardeid dollareid.

Finantskirjaoskamatus on nagu vihmavalingus olles püüda vihmapiiskade vahel hüpelda, kuid [...] lõpuks saate ikkagi märjaks.

- Johnnie Dent jr

Finantskirjaoskajaks saamine nõuab tavaliselt tundidepikkust õppimist ja jõupingutust ning tavaliselt saavutatakse see pika aja jooksul.

Ehkki finantsiliselt vormi jõudmine võib näida hirmutav eesmärk, ei ole see teostamatu unistus juhul, kui olete valmis otsima abi. Ehkki ka targad investorid teevad vigu, lasevad psühholoogilistel eelarvamustel oma otsuseid mõjutada ja komistavad investeerimislõksudesse, teevad nad seda kindlasti harvem kui nende vähemtaiplikud kolleegid. Väiksemate erialaste teadmistega investorid peavad oma finantsvikatit ihuma.

KUST ALUSTADA

Investorid leiavad end vahel samalaadsest olukorrast, kus Alice oli Lewis Carrolli raamatus „Alice Imedemaal“. Teelahkmele jõudnud, küsib Alice Irvik Kassilt:

Alice: Kas Sa ei tahaks mulle ütelda, kuhupoole ma siit peaksin minema?

Irvik Kass: See sõltub suuresti sellest, kuhu sa tahad välja jõuda.

Alice: Mulle on enam-vähem ükskõik, kuhu.

Irvik Kass: Siis ei ole tähtis, kuhupoole sa lähed.

Alice: – kui ma ikka kuskile jõuan.

*Irvik Kass: Oh, selle peale võid kindel olla, kui sa ainult kõnnid küllalt kaua.**

Siht ilma plaanita on lihtsalt soov.

- Antoine de Saint-Exupery

* Lewis Carroll „Alice Imedemaal“, tõlge Jaan Kross, Tänapäev 2004. (tõlkija märkus)

Selle loo moraal seisneb selles, et alustada tuleb algusest, ja tuleb teada, millist teed mööda minna. Nagu pesapallimeeskonna New York Yankees kuulus mängija ja pesapallikuulsuste halli liige Yogi Berra on kord öelnud: „Pead olema ettevaatlik, kui sa ei tea, kuhu sa teel oled, sest sa ei pruugi sinna jõuda.“ Erinevalt Alice’ist peaksid investorid oma investeeringuid planeerides tuginema selgetele eesmärkidele ning seejärel otsustama, milline on nende saavutamiseks asjakohane tee. Kahjuks tõmbavad paljusid investoreid kaasa uusimad investeermise moeröögatused või nad keskenduvad lühiajalisele investeerimistulule – selle asemel, et järgida kava, mis peaks aitama neil oma pikaajalisi eesmärke saavutada.

Investorid võivad oma finantseesmärkide saavutamiseks järgida mitut erinevat rada. Üks rada on „minna üksinda“. Kui teil on kavatsus oma investeeringuid hallata ise, siis tahate olla veendunud, et olete piisavalt pädev seda tegema. Teine võimalus on kasutada kvalifitseeritud spetsialisti teenuseid. Koostöö finantsnõustajaga ja ise oma finantsplaanide seadmine ei välista teineteist. Isegi kui otsustate kasutada finantsnõustaja teenuseid, peaksid teil olema vähemalt elementaarsed teadmised isiklike rahaasjade haldamisest, eriti investeerimisest – et mõistaksite nõuandeid, mida saate ning teaksite, milliseid küsimusi esitada. Koostöö tegemine investeerimisnõustajaga ei tähenda sugugi veel seda, et võite omaenda vastutusest loobuda. Kolmas võimalus on kasutada robotnõustajat. Need uued digitaalsed platvormid suudavad investeerimisportfelli hallata vaid murdosa eest neist kulutustest, mis kulub inimnõustajale, kuid neil on ka mitmeid puudusi.

Parim viis oma investeerimisedu mõõta ei ole mitte vaadata, kas lööte turgu või mitte, vaid see, kas olete pannud paika finantskava ja käitumispõhimõtted, mis tõenäoliselt viivad teid sinna, kuhu tahate jõuda.

- Benjamin Graham

Olenemata sellest, millise tee valite, algab protsess ikkagi oma finantseesmärkide paika panemisest. Üldiselt on investeerimise põhieesmärk jõukuse loomine. Kui olete juba jõukas, siis on teil vaja oma vara säilitada. „Jõukas“ olemine on inimesiti erinev ja sõltub suuresti teie meelelaadist ja elustiilist. Võib-olla tähendab jõukas olemine seda, et teil puuduvad rahalised piirangud ja teie vara ületab mingi konkreetse taseme, või et te ei pea enam tööd tegema. Ükskõik kuidas te jõukust ka ei määratleks, on investeerimise põhieesmärk selle loomine.

TEHES KÕIKE ISE

Kui otsustate minna isetegemise või ise enda juhendamise teed, peate haldama ise oma rahaasju, sealhulgas ka oma investeringuid. Enamikele on rahalise heaolu, sh pensioniplaneerimisest saanud ülesanne, millega püütakse iseseisvalt hakkama saada. Miks? Inimesed ei tööta üldjuhul organisatsioonides, mis pakuvad neile konkreetseid finants- või investeerimisnõuandeid. Seega peate ise arendama oma oskusi isiklike rahaasjade majandamiseks. Isegi kui te töötate organisatsioonis, mis pakub kogumispensioniskeemi, on finantsmaailmas toimunud nihe määratud väljamaksega pensioniskeemidelt määratud sissemaksetega pensioniskeemidele ning viimati nimetatutest on nüüdseks saanud erasektoris valdav eelistus. Määratud väljamaksega pensioniskeemis lubab tööandja pen-

sioniks kindlat kuumakset, mis on ette määratud valemiga, mis arvestab tööandja sissetulekute ajalugu, töötamise aega ja tema vanust. Nende maksete tegemise riski kannab tööandja. Seevastu *määratud sissemaksetega pensioniskeemide* puhul teevad tööandjad ja töötajad kindlaid makseid isiklikule kontole, kust need summad edasi investeeritakse. Töötaja otsustab, kuhu see raha investeeritakse ning seega on investeerimisrisk ja teenitud tulu tema, mitte tööandja kanda. Niisiis on teadmine, kuidas oma rahaasju planeerida ja raha investeerida, muutunud tähtsamaks kui kunagi varem.

Kulub pool elu enne, kui mõistate, et elu on üks isetegemise projekt.

- Napoleon Hill

Hästi informeeritud erainvestorid võivad sageli üsna kenasti omal käel hakkama saada, eriti kui neil on hoolikalt koostatud investeerimiskava ja nad järgivad seda usinalt. Kahjuks saboteerivad paljud inimesed tahtmatult oma seatud finantseesmärkide täitmise väljavaateid, rikkudes mõistlike investeerimiskavade tingimusi. Algajad investorid kipuvad omal käel turul tegutsedes turule alla jääma. Isetegija lähenemisviis võib olla täis ohte, kui teil puuduvad erialased teadmised ja distsipliin praegustel ülimalt konkurentsitihedatel finantsturgudel toimetulekuks. Emotsioonid mängivad suurt rolli, sest erainvestorid tegutsevad sageli täpselt vastupidi sellele, kuidas nad peaksid toimima. Näiteks võivad investorid püüda *ajastada* turu liikumisi, hajutada riske ebaühtlaselt, maksta halduritele ja nõustajatele suuri ja tarbetuid tasusid ning püüda teenida suuremat tulu, kasutades selleks laenatud raha.

Arvukatest lõksudest hoolimata on teil ikkagi võimalik vältida või vähemalt vähendada levinud investeerimisvigade tegemist ja hoiduda käitumuslike eelarvamuste ohvriks sattumist. Samuti saate finantsküsimumustest ja investeerimisest paremini teadlikumaks saades vältida enda ninapidi vedamist investeerimislõksudega. Üks suurim risk, millega silmitsi seisate, on see, et te ei omanda teadmisi sellest, millised investeeringud võiksid aidata teil oma finantseesmärke saavutada ja kuidas investeerimisprotsessile läheneda. Nagu Benjamin Franklin on kord öelnud: „Investeerimine teadmistesse teenib kõige kõrgemat intressi.“ Warren Buffett kordas sedasama mõtet, kui märkis: „Kõige tähtsam investeering on see, mille teete iseendasse.“

Miski ei too tõenäoliselt suuremat tulu kui enne investeerimisotsuste tegemist finantsteadmiste omandamine ning vajaliku uurimistöö, õppimise ja analüüsiga tegelemine. Nagu investeerimisfondi Fidelity Magellan endine juht Peter Lynch ütleb: „Keskmine investor võib saada oma valdkonnas eksperdiks ja valida võitvad aktsiad välja sama tõhusalt kui Wall Streeti professionaal, kui ta vaid pisut uurimistööd teeb.“ Teadmiste ja teadlikkuse puudumine võivad viia kahetsusväärsete finantsotsusteni, mis teie jõukust vähendavad. Kui te ei ole piisavalt teadlik ega tark investor, võivad teised teid ära kasutada ning seda nad ka teevad. Kui te seda väidet ei usu, rääkige lihtsalt mõne investeerimispettuse ohvriks langenud inimesega, kellel on see-ei-saa-minuga-juhtuda-suhtumine.

Investeeri endasse. Teie karjäär on teie jõukuse mootor.

- Paul Clitheroe

Ärge alahinnake oma võimeid ega potentsiaali ning ärge tegutsege rutakalt, kui omandate teadmisi, et saada edukaks investoriks. Enne investeerima hakkamist peate selgeks saama elementaarsed põhitõed. Õppimisele ja uurimistööle piisavalt aega pühendades omandate teadmised sellest, kuidas hallata oma portfelli ja investeerimisotsuseid. Nagu H. W. Lewis on kirjutanud oma raamatus „Technological Risk“: „Need, kes ei ole valmis investeerima tulevikku, ei ole seda ära teeninud.“ Tegelikult võite isetegijast investorina olla isegi vajalike teadmiste puudumisel paremas olukorras kui siis, kui töötate koos ebapädeva või konfliktse nõuandjaga. Investeerimine hõlmab suuresti kaine mõistuse kasutamist ja oskust mitte lasta emotsioonidel end kõigutada. Miljardärist investor Warren Buffett on kord täheldanud: „Te ei pea olema tuumafüüsik. Investeerimine ei ole mäng, kus see, kelle IQ on 160, võidab tüüpi, kelle IQ on 130.“ Buffett on veel öelnud ka seda: „Sa ei pea olema erakordselt intelligentne, et investorina edu saavutada.“

KOOSTÖÖ INVESTEERIMISNÕUSTAJAGA

Teine tee, mis aitaks teil oma finantseesmärke saavutada, on kasutada kvalifitseeritud spetsialisti, näiteks vajalike teadmiste, oskuste ja võimetega finantsplaneerija, investeerimisenõustaja või rahahalduri teenuseid. Ehkki neil ametitel on oma erinevused, nimetame neid lihtsalt finantsnõustajateks. Kahjuks valitseb mõiste „finantsnõustaja“ puhul suur segadus. Õigupoolest sellist kutsenimetust nagu „finantsnõustaja“ ei eksisteerigi. Sellegipoolest peaksite finantsnõustaja valimisel keskenduma sellele, et valitud spetsialist oleks omandanud kvalifitseeritud finantsplaneerija (*Chartered Financial Planner*, CFP), kvalifitseeritud finantsnõustaja (*Chartered Financial*

Consultant, ChFC), sertifitseeritud raamatupidaja / personaalse planeerimisspetsialisti (*Certfied Public Accountant / Personal Planning Specialist*, CPA/PFS) või kvalifitseeritud finantsanalüütiku (*Chartered Financial Analyst*, CFA) tunnustatud tiitli. See, kas peaksite palkama investeerimisnõustaja või haldama ise oma investeeeringuid, on keeruline küsimus, mis nõuab enne otsuse tegemist hoolikat kaalumist. Te ei pea olema finantsmaailma kergekaallane, et vajada finantsnõustajat, sest õige finantsnõustaja palkamisest võidab peaaegu igaüks. Nagu Warren Buffett märgib: „Parem on seltsida endast paremate inimestega. Valige omale partnereiks need, kelle käitumine on teie omast parem ning te hakkate ka ise samas suunas triivima.“ Näiteks võivad need asjatundjad aidata klientidel: 1) püstitada mõistlikke finantsilisi ja isiklikke eesmärke, 2) hinnata nende praegust finantskäitumist, 3) töötada finantseesmärkide saavutamiseks välja realistlik ja põhjalik plaan, 4) käivitada see plaan ja jälgida selle edenemist ning 5) aidata püsida õigel kursil, et täita muutuvaid eesmärke, kohaneda isiklike olude, turgude ja maksuseadustega. Need, kellel on finantsplaan, tunnevad end tavaliselt enesekindlamana ja saavutavad ka suuremat edu raha, säästude ja investeeeringute haldamisel kui need, kellel sellist plaani ei ole.

Enamik inimesi ei planeeri ebaõnnestuda, neil ei õnnestu planeerida.

- John L. Beckley

Finantsnõustajad kujundavad sageli oma klientide finantsvajadustest ja eesmärkidest tervikliku arusaama, ehk nad vaatavad suurt pilti. Nende lisandväärtuseks võib olla nii investeerimistulemuste parandamine kui ka psühholoogiliste kahjude leevendamine, näiteks ärevuse vähendamine. Kliendid võivad

oma suhtest nõustajaga võita, eriti rahaasjade planeerimisel ning vara paigutamisel. Õigupoolest peitub finantsnõustaja tõeline väärtus selles, et ta juhhib pigem investorit, mitte investeringuid.

Mõned finantsnõustajad pakuvad investeerimishooldust peamiselt üksikisikutele. Nad annavad klientidele nõu sobivate investeerimisvõimaluste kohta lähtudes nende vajadustest, eesmärkidest ja riskitaluvusest. See lähenemisviis nõuab seda, et nad oleksid kursis finantsturgudel toimuvaga ja jälgiksid pidevalt kliendi portfellis olevaid konkreetseid investeringuid, olles samuti teadlikud uuestest investeerimisstrateegiast ja -instrumentidest. Asjatundliku nõustaja leidmine ja palgamine võib aga olla keeruline finantsotsus, eriti kui teil on vähe erialaseid teadmisi. Samuti ei ole osa finantsnõustajaid investeerimisasjatundjad ega saa anda huvide konflikti tõttu head nõu.

Mida rohkem raha sinu heaks töötab, seda vähem pead sina raha pärast töötama.

- Idowu Koyenikan

KES VAJAB FINANTSNÕUSTAJAT?

Enne, kui asume selgitama seda, kuidas leida õige finantsnõustaja, räägime sellest, miks te teda vajate. Ehkki kõigil on tarvis raha kasutamise kohta otsuseid vastu võtta, võivad teil puududa vajalikud teadmised, aeg või soov teatud finantsaspekte oma elus aktiivselt planeerida ja juhtida. Kui teie emotsioonid on kõikuvad, ei peaks te arvatavasti ise oma finantstulevikku tüürima. Ärge kartke paluda abi. Te ei pea ära ootama kriisi või meeleheitelhetke, et palgata nõustaja. Nagu endine Amee-